

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 351.746.1:355.4:341.222

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.2.45>

ЖУРАВЕЛЬ В.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ,
ЗБРОЙНИХ СИЛ ТА СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНИ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ПРИКОРДОННИХ РАЙОНІВ КРАЇНИ
З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ****ORGANIZATION OF THE ACTIVITIES OF LAW ENFORCEMENT BODIES,
ARMED FORCES AND SPECIAL OPERATIONS FORCES OF UKRAINE
IN ENSURING THE SECURITY OF THE BORDER AREAS OF THE COUNTRY,
TAKING INTO ACCOUNT EUROPEAN EXPERIENCE**

У статті досліджено європейський досвід організації взаємодії правоохоронних органів, Збройних Сил та Сил спеціальних операцій у процесі забезпечення безпеки прикордонних районів та визначено можливості його адаптації в умовах України. Актуальність теми зумовлена сучасними безпековими викликами, пов'язаними з військовою агресією, зростанням гібридних загроз, активізацією транскордонної злочинності та необхідністю підвищення ефективності функціонування сектору безпеки і оборони держави. Метою дослідження є узагальнення європейських моделей міжвідомчої взаємодії у сфері прикордонної безпеки та обґрунтування напрямів їх імплементації в систему публічного управління України. У роботі використано методи системного аналізу, порівняльно-правового дослідження, узагальнення та структурно-функціонального підходу, що дозволило комплексно розглянути особливості організації співпраці безпекових інституцій у країнах Європейського Союзу. Проаналізовано основні моделі забезпечення внутрішньої безпеки в європейських державах, зокрема централізовану, децентралізовану та комбіновану. Встановлено, що найбільш ефективними в умовах сучасних загроз є моделі, які поєднують чітку координацію на національному рівні з оперативною автономією регіональних структур. Окрему увагу приділено механізмам інтегрованого управління кордонами, міжвідомчої координації, спільного планування та інформаційного обміну між правоохоронними органами, військовими формуваннями та спеціальними підрозділами. У статті визначено, що для України ключовим завданням є формування ефективної системи взаємодії між правоохоронними органами, Збройними Силами та Силами спеціальних операцій, яка відповідатиме стандартам Європейського Союзу та НАТО. Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правової бази, запровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем, розвитку міжвідомчої координації та посилення спроможностей кризового реагування у прикордонних регіонах. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення державної політики у сфері національної безпеки, оптимізації організаційних механізмів взаємодії суб'єктів сектору безпеки і оборони та підвищення ефективності захисту державного кордону України.

***Ключові слова:** прикордонна безпека, європейський досвід, міжвідомча взаємодія, правоохоронні органи, Збройні Сили України, Сили спеціальних операцій, публічне управління, національна безпека, інтегроване управління кордонами.*

© ЖУРАВЕЛЬ В. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0009-0005-7014-2375>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

The article examines the European experience in organizing cooperation between law enforcement agencies, the Armed Forces, and Special Operations Forces in ensuring the security of border regions and identifies possibilities for its adaptation in Ukraine. The relevance of the topic is determined by current security challenges related to military aggression, the growing hybrid threats, the intensification of cross-border crime, and the need to enhance the effectiveness of the security and defense sector of the state. The aim of the study is to generalize European models of interagency cooperation in the field of border security and to substantiate directions for their implementation within Ukraine's public administration system. The research employs methods of system analysis, comparative legal study, generalization, and structural-functional approach, which enabled a comprehensive examination of the features of cooperation between security institutions in European Union countries. The main models of internal security organization in European states are analyzed, including centralized, decentralized, and combined models. It is established that the most effective approaches in the context of contemporary threats are those that combine strong national-level coordination with operational autonomy of regional structures. Special attention is given to mechanisms of integrated border management, interagency coordination, joint planning, and information exchange between law enforcement agencies, military formations, and special units. The article determines that a key task for Ukraine is the formation of an effective cooperation system between law enforcement agencies, the Armed Forces, and Special Operations Forces, aligned with European Union and NATO standards. The necessity of improving the regulatory framework, introducing modern information and analytical systems, developing interagency coordination, and strengthening crisis response capabilities in border regions is substantiated. The practical significance of the results lies in their potential use for improving state policy in the field of national security, optimizing organizational mechanisms of cooperation among security and defense sector actors, and enhancing the effectiveness of protecting Ukraine's state border.

Key words: *border security, European experience, interagency cooperation, law enforcement agencies, Armed Forces of Ukraine, Special Operations Forces, public administration, national security, integrated border management.*

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних трансформацій та загострення міжнародної безпекової ситуації питання захисту державного кордону набуває особливого значення для забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та національної безпеки держави. Прикордонні райони України є стратегічно важливими територіями, від рівня безпеки яких значною мірою залежить стабільність державного управління, соціально-економічний розвиток регіонів та ефективність функціонування сектору безпеки і оборони.

Повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України засвідчила необхідність удосконалення існуючих механізмів реагування на загрози прикордонній безпеці. Сучасні виклики характеризуються комплексним характером та поєднують військові, правоохоронні, інформаційні, економічні та кібернетичні складові. Це обумовлює потребу у формуванні ефективної системи взаємодії між правоохоронними органами, Збройними Силами України та Силами спеціальних операцій для забезпечення оперативного реагування на загрози різного характеру.

Досвід європейських держав свідчить, що успішне забезпечення безпеки прикордонних територій досягається завдяки комплексному підходу, який передбачає інтеграцію зусиль усіх суб'єктів сектору безпеки, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, використання єдиних систем управління та постійне вдосконалення механізмів координації діяльності відповідних органів. Особливий інтерес для України становить практика країн Європейського Союзу та НАТО щодо організації міжвідомчої взаємодії, управління кризовими ситуаціями та протидії транскордонним загрозам.

Наукове дослідження європейського досвіду організації взаємодії правоохоронних органів, Збройних Сил та Сил спеціальних операцій дозволяє виявити найбільш ефективні управлінські та організаційні механізми забезпечення безпеки прикордонних територій, визначити можливості їх адаптації до українських умов та сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері прикордонної безпеки.

Для України вивчення європейського досвіду є особливо актуальним у контексті адаптації національної системи безпеки до стандартів Європейського Союзу та НАТО. Використання

успішних практик європейських держав може сприяти підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів, Збройних Сил та Сил спеціальних операцій України, удосконаленню механізмів міжвідомчої координації та зміцненню безпеки прикордонних регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що необхідність вивчення та використання зарубіжного досвіду у сфері правоохоронної діяльності, зокрема щодо організації та управління діяльністю правоохоронних органів, неодноразово підкреслювалася у працях вітчизняних науковців, серед яких Криштанович М.Ф., Банчук О.А., Суботи С.І., Ключев О.М., Костенко І.О., Шадська У.С., Філіпенко А.С. та інші дослідники.

Постановка завдання. Водночас аналіз наукової літератури свідчить про недостатній рівень комплексного дослідження питань організації взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів, Збройних Сил та Сил спеціальних операцій у забезпеченні безпеки прикордонних територій. Особливо актуальним залишається вивчення та адаптація європейського досвіду міжвідомчої взаємодії до сучасних умов функціонування сектору безпеки і оборони України.

Метою статті є дослідження європейського досвіду організації взаємодії правоохоронних органів, Збройних Сил та Сил спеціальних операцій у забезпеченні безпеки прикордонних районів та визначення перспектив його використання в Україні.

Особливого значення набуває наукове обґрунтування організаційно-правових засад взаємодії правоохоронних органів, Збройних Сил України та Сил спеціальних операцій у процесі реалізації безпекових заходів у прикордонних районах держави. Це сприятиме вдосконаленню міжвідомчої координації, підвищенню ефективності управлінських рішень у сфері прикордонної безпеки та впровадженню кращих європейських практик у діяльність вітчизняного сектору безпеки і оборони.

Виклад основного матеріалу. З моменту проголошення незалежності Україна розпочала процес демократичної трансформації, що передбачав формування соціально-правової держави та розвиток інститутів громадянського суспільства. Внутрішні реформи супроводжувалися визначенням європейського вектора зовнішньої політики як стратегічного пріоритету держави, що передбачав інтеграцію до структур Європейського Союзу та орієнтацію на демократичні стандарти європейського простору.

Протягом усього періоду незалежності, попри внутрішньополітичні виклики та зміни міжнародної кон'юнктури, курс України на європейську інтеграцію залишається незмінним і по-свідомим. Це зумовлено як історико-культурними зв'язками України з європейською спільнотою, так і прагненням суспільства до утвердження демократичних цінностей, верховенства права та ефективного державного управління.

Сучасна практика європейських держав свідчить про існування кількох моделей організації системи безпеки та взаємодії суб'єктів сектору безпеки і оборони [1]. Зокрема, виокремлюють централізовану, децентралізовану та комбіновану моделі. Централізована модель характеризується провідною роллю центральних органів державної влади, єдиною системою управління та чіткою вертикаллю підпорядкування. Децентралізована модель передбачає значні повноваження регіональних і місцевих органів влади у сфері безпеки, а також функціонування кількох правоохоронних структур на різних рівнях управління. Комбінована модель поєднує елементи централізації та децентралізації, забезпечуючи координацію діяльності безпекових інституцій на національному рівні при збереженні певної автономії регіональних підрозділів.

Франція є одним із найбільш характерних прикладів держави з централізованою системою управління правоохоронними органами. Її поліцейська система належить до найстаріших у Європі та має тривалу історію розвитку. На сучасному етапі вона являє собою розгалужену структуру, основним завданням якої є забезпечення громадського порядку, безпеки населення та захист інтересів держави.

Організаційна структура правоохоронної системи Франції включає три основні складові: Національну поліцію, муніципальну поліцію та жандармерію. Водночас усі поліцейські формування функціонують у межах єдиної системи Національної поліції, діяльність якої координується Генеральною дирекцією поліції Міністерства внутрішніх справ Франції. У мирний час жандармерія перебуває в оперативному підпорядкуванні Міністерства внутрішніх справ.

Керівництво МВС Франції здійснює міністр внутрішніх справ, який призначається Президентом Республіки та входить до складу уряду як один із його ключових членів. У структурі міністерства функціонують Генеральна дирекція Національної поліції, Генеральна дирекція місцевих колективів, Дирекція громадської безпеки, Дирекція регламентації та права, Центральна дирекція управління, Дирекція персоналу та поліцейських навчальних закладів, а також Дирекція

технічних служб, що забезпечують ефективне функціонування всієї системи правоохоронних органів [2].

У багатьох розвинених країнах світу, зокрема у Франції, Німеччині, Великобританії та Японії, діяльність поліції здійснюється за підтримки більшості громадян і ґрунтується на принципі, відповідно до якого забезпечення громадського порядку та безпеки має відбуватися з урахуванням потреб і очікувань суспільства. Такий підхід передбачає тісну взаємодію між правоохоронними органами та населенням, що сприяє підвищенню рівня довіри до поліції та ефективності її діяльності [4].

Одним із результатів розвитку цієї концепції стало впровадження моделі «суспільної поліції» (community policing), у межах якої громадяни розглядаються не лише як об'єкт правоохоронної діяльності, а й як активні учасники процесу підтримання правопорядку та профілактики правопорушень [4]. Така модель базується на партнерстві між поліцією та громадою, спільному вирішенні проблем безпеки та залученні населення до формування безпечного соціального середовища.

Основоположними засадами цієї концепції є запобігання правопорушенням, забезпечення громадської безпеки та підтримання суспільного порядку. Водночас легітимність діяльності поліції безпосередньо пов'язується з рівнем суспільної довіри та підтримки з боку громадян. Ефективність правоохоронної діяльності визначається не лише результатами боротьби зі злочинністю, а й здатністю поліції відповідати потребам і очікуванням населення. Важливими принципами також виступають політична нейтральність, об'єктивність, неупередженість і дотримання законності.

Особливе значення у формуванні сучасної моделі поліцейської діяльності мають «Принципи Піля», які заклали основу партнерських відносин між поліцією та громадою. Відповідно до цих принципів поліція розглядається не лише як державний інститут, а як невід'ємна складова суспільства, тоді як суспільство є важливим елементом забезпечення правопорядку. Кожен поліцейський виступає не лише представником влади, а й членом громади, покликаним служити інтересам громадян, захищати їхні права та сприяти суспільному добробуту.

Таким чином, сучасна європейська модель поліцейської діяльності орієнтована на відкритість, підзвітність, професіоналізм та активну взаємодію з населенням. Саме партнерство між поліцією та громадою розглядається як одна з найважливіших умов забезпечення громадської безпеки, зміцнення довіри до правоохоронних органів та підвищення ефективності їх діяльності [6].

Європейські держави накопичили значний досвід у сфері організації взаємодії правоохоронних органів, збройних сил та спеціальних підрозділів під час забезпечення безпеки прикордонних територій (табл. 1). Особливої актуальності цей досвід набуває для України в умовах збройної агресії та необхідності посилення захисту державного кордону [1].

Таблиця 1
Європейський досвід для України у забезпеченні безпеки прикордонних районів

Країна	Особливості організації взаємодії	Основні заходи забезпечення безпеки прикордонних районів	Можливості адаптації для України
1	2	3	4
Польща	Тісна взаємодія Прикордонної варті, поліції та Збройних сил	Спільні патрулювання, координаційні центри, реагування на міграційні та гібридні загрози	Створення міжвідомчих оперативних штабів та посилення спільного патрулювання прикордонних територій
Литва	Співпраця прикордонної служби, поліції та сил оборони	Використання систем відеоспостереження, безпілотників, електронного моніторингу кордону	Розширення застосування сучасних технологій спостереження та розвідки
Латвія	Координація діяльності правоохоронних і військових структур	Спільні навчання, обмін інформацією, контроль ризикових ділянок кордону	Розвиток міжвідомчої взаємодії та удосконалення механізмів обміну інформацією

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Естонія	Інтегрована система управління безпекою кордонів	Автоматизований контроль кордону, цифрові системи моніторингу та аналізу загроз	Впровадження цифрових платформ управління прикордонною безпекою
Фінляндія	Взаємодія прикордонної служби, поліції, сил оборони та місцевих громад	Залучення населення до виявлення загроз, розвиток територіальної безпеки	Посилення співпраці з місцевими громадами прикордонних регіонів
Франція	Централізована координація поліції, жандармерії та військових формувань	Функціонування кризових координаційних центрів, оперативне реагування на надзвичайні ситуації	Створення регіональних центрів координації дій сил безпеки та оборони
Німеччина	Взаємодія федеральної поліції, збройних сил та спецслужб	Аналіз ризиків, спільні операції, інформаційна інтеграція відомств	Удосконалення системи стратегічного аналізу загроз та міжвідомчої координації

Джерело: сформовано автором за результатами дослідження.

Згідно таблиці 1, найбільш перспективними для України є впровадження інтегрованого управління кордонами, створення міжвідомчих координаційних центрів, використання сучасних засобів моніторингу та розвиток взаємодії між правоохоронними органами, Збройними Силами України, Силами спеціальних операцій і місцевими громадами прикордонних територій.

Одним із найбільш ефективних підходів є інтегроване управління кордонами (Integrated Border Management – IBM), яке активно використовується в країнах Європейського Союзу. Ця концепція передбачає координацію діяльності прикордонних служб, поліції, митних органів, збройних сил та спеціальних служб для своєчасного реагування на загрози безпеці. Важливим елементом є постійний обмін інформацією між усіма суб'єктами безпекового сектору та проведення спільних операцій у прикордонних районах.

Окрім організаційних і правових аспектів реформування правоохоронної системи, важливе значення має також ментальний чинник. Тривалий період функціонування правоохоронних органів у формі радянської міліції, а згодом міліції незалежної України, суттєво вплинув на професійну свідомість працівників та характер взаємодії між правоохоронцями й суспільством. Сформовані протягом десятиліть підходи до виконання службових обов'язків нерідко ґрунтувалися на силових методах впливу та домінуванні державних інтересів над потребами громадян.

У зв'язку з цим одним із ключових завдань реформи Національної поліції стало переосмислення ролі правоохоронних органів у суспільстві та їх переорієнтація відповідно до європейських стандартів. Як зазначає І. Костенко, новостворена поліція мала відійти від традиційної «силової» моделі діяльності та перейти до «сервісної» моделі, характерної для країн Європейського Союзу. Така трансформація передбачає відмову від репресивних методів роботи, демілітаризацію правоохоронної системи, налагодження партнерських відносин із громадянами та спрямування діяльності поліції на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини. У центрі уваги сучасної поліції мають перебувати не лише функції контролю та примусу, а й надання якісних правоохоронних послуг, підвищення рівня довіри населення та формування позитивного іміджу правоохоронних органів у суспільстві [3].

Для України особливий інтерес становить досвід держав, у яких функціонують ефективні механізми координації діяльності правоохоронних органів, збройних сил та спеціалізованих підрозділів у сфері забезпечення прикордонної безпеки [4]. З огляду на обмежений обсяг дослідження, основну увагу доцільно зосередити на аналізі практик тих європейських країн, які мають розвинені централізовані або комбіновані системи управління безпекою та значний досвід міжвідомчої взаємодії у протидії сучасним транскордонним і гібридним загрозам.

Висновки. У сучасних умовах зростання безпекових загроз, пов'язаних із воєнними конфліктами, нелегальною міграцією, транскордонною злочинністю та гібридними впливами, особливого значення набуває ефективна організація взаємодії між правоохоронними органами, Збройними Силами та Силами спеціальних операцій у прикордонних районах. Дослідження

європейського досвіду засвідчило, що успішне забезпечення безпеки державного кордону ґрунтується на комплексному підході, який поєднує міжвідомчу координацію, сучасні технології моніторингу та активну взаємодію з місцевими громадами.

Встановлено, що країни Європейського Союзу широко застосовують концепцію інтегрованого управління кордонами (Integrated Border Management), яка передбачає тісну співпрацю прикордонних служб, поліції, митних органів, військових формувань та спеціальних служб. Важливими елементами такої системи є оперативний обмін інформацією, функціонування спільних координаційних центрів, проведення міжвідомчих навчань і використання сучасних цифрових технологій контролю прикордонного простору.

Аналіз практики Польщі, Франції, Німеччини, Фінляндії та країн Балтії показав, що ефективність забезпечення безпеки прикордонних територій значною мірою залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів сектору безпеки й оборони, наявності єдиної системи управління та здатності швидко реагувати на кризові ситуації. Особливої уваги заслуговує досвід використання безпілотних систем спостереження, автоматизованих комплексів моніторингу кордону та механізмів залучення місцевого населення до виявлення потенційних загроз.

Для України актуальним є впровадження кращих європейських практик шляхом удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії, розвитку інтегрованого управління кордонами, створення регіональних координаційних центрів, посилення інформаційного обміну між правоохоронними органами, Збройними Силами України та Силами спеціальних операцій. Важливим напрямом також залишається модернізація технічних засобів контролю кордону та підвищення рівня підготовки персоналу.

Отже, адаптація позитивного європейського досвіду до українських реалій сприятиме підвищенню ефективності захисту державного кордону, зміцненню національної безпеки та формуванню сучасної системи реагування на виклики й загрози у прикордонних районах України.

Список використаних джерел:

1. Криштанович М.Ф. Європейський досвід державного управління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 1. С. 287–293.
2. Банчук О.А. Діяльність національної поліції України: прозорість та підзвітність громадянськості. *Правова держава*. 2017. Випуск 28. С. 325–332.
3. Костенко І., Кісіль А. Правовий аналіз реформування Національної поліції України. *Часопис Київського університету права*. 2021. Вип. 1. С. 125–128.
4. Субота С.І. Сучасні наукові уявлення щодо взаємодії громадянського суспільства і поліцейських структур. *Право і безпека*. 2015. № 3 (58). С. 103–108.
5. Шадська У.С. Безпека громади: пошук спільних рішень : посібник. Київ, 2018. 154 с.
6. Sir Robert Peel's Principles of Law Enforcement URL: https://www.durham.police.uk/AboutDocuments/Peels_Principles_Of_Law_Enforcement.pdf.

Дата першого надходження статті до видання: 06.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026